

i jezika. U svim daljnjim razgovorima o jeziku treba polaziti od osnove koju je dao Novosadski dogovor. U tom pravcu treba da se ispolji aktivnost komunista svih naših naučnih, umjetničkih i stručnih institucija i udruženja – Akademije nauka i umjetnosti, katedre za književnost i jezik na Filozofskom fakultetu u Sarajevu i višim pedagoškim školama u republici, Udruženja književnika, Društva nastavnika srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika i književnosti, Udruženja novinara itd.

Izvršni komitet smatra da su komunisti u tim ustanovama, kao i članovi SK u cjelini, dužni da se energično i stalno zalažu za otklanjanje slabosti u jezičkoj teoriji i praksi, čime će i na tom području doprinijeti daljnjem jačanju suradnje i razumijevanja među našim bratskim narodima. U interesu ostvarivanja zadataka u toj oblasti neophodno je poklanjati više pažnje kadrovskom jačanju stručnih institucija za književnost i hrvatskosrpski, odnosno srpskohrvatski jezik. Veća i organiziranija aktivnost komunista i drugih radnih ljudi na tome doprinijet će efikasnijem realiziranju postavljenih zadataka, a posebno daljnjem proširivanju suradnje između srodnih institucija BiH i drugih republika« – kaže se na kraju saopćenja.

O JEZIČNOJ NORMI U HRVATSKOM MEDICINSKOM NAZIVLJU

Vinko Friščić

Budući da se od jezika u medicini zahtijeva točnost izražavanja,¹ u prvom je redu potrebno ustaliti stručne nazive, tj. odabrati i upotrebljavati uvijek iste nazive za iste pojmove, a nove nazive, usporedno s razvitkom medicinske znanosti, tvoriti po jezičnim tvorbenim obrascima i načelu sustavnosti. Stoga odabiranje i tvorbu naziva treba usklađivati s općom jezičnom normom i jezičnom prirodom prema načelima koja je za književni jezik iznio Finka.²

U novije vrijeme pojačana je briga za jezičnu izgrađenost i ustaljenost medicinskog nazivlja i književnog znanstvenog jezika u medicini uopće. To potvrđuje i niz članaka što su ih posljednjih godina objavili medicinski stručnjaci.³

¹ B. Antonin: Medicinski jezik, *Liječnički vjesnik*, 88, 1966, 567–568.

² B. Finka: O usklađivanju jezične norme s jezičnom prirodom, *Jezik*, 12, 1964, 65, 129–137.

³ a) T. Beritić: Medicinska terminologija u svjetlu novog pravopisa, *Lij. vjes.*, 83, 1961, 390–392, – b) T. Dürrigl: I ne samo pravopis..., *Lij. vjes.*, 83, 1961, 976–977, – c) V. Friščić: O pohrvaćenim pridjevima latinskog i grčkog porijekla s obzirom na stručnu medicinsku terminologiju, *Jezik*, 2, 1953/54, 111–113, – d) V. Friščić: Jezična izgradnja u hrvatskom medicinskom nazivlju, *Lij. vjes.*, 89, 1967, 477–479, – e) V. Friščić: O nekim stručnim nazivima u sanitaciji okolice, *Jezik*, 15, 1967/68, 50–55, – f) I. Glavan: Pravopis u medicinskoj terminologiji, *Lij. vjes.*, 83, 1961, 976, – g) L. Glesinger: O nekim anomalijama našeg medicinskog jezika, *Lij. vjes.*, 87, 1965, 1127–1133, – h) J. Kallay: O hrvatskoj terminologiji u zubnom liječništvu, *Jezik*, 8, 1959/60, 156–158, – i) V. Loknar: O hrvatskosrpskom medicinskom nazivlju, *Jezik*, 11, 1963/64, 112–117, – j) V. Loknar: Kralješnica ili kičma u medicinskom nazivlju, *Jezik*, 13, 1965/66, 50–54.

Dosad je obilje medicinskih naziva sakupljeno i izneseno u posebnim djelima⁴ ili upotrijebljeno u mnogim priručnicima, udžbenicima i znanstvenim člancima. U novije vrijeme objavili su Vuletić i Jelenić dio građe za medicinsku terminologiju u Liječničkom vjesniku⁵ sa svrhom da posluži kao osnova za ustaljenje i normiranje hrvatskog medicinskog nazivlja. Nama je, dakle, preostalo da u skladu sa znanstvenim dostignućima i potrebom izgradnje medicinskog nazivlja izvršimo razmjerno velike i po značenju zamašne zahvate u normiranju već postojećeg nazivlja i njegovu dopunjavanju novim nazivima.

Medicinsko nazivlje i izražavanje pripada znanstvenom književnom jeziku. Pri tome treba razlikovati, osim jezične, još dvije podloge: jednu širu, općenito znanstvenu, koja je naročito značajna jer je medicina povezana s više znanosti, kao što su biologija, fiziologija, kemija i biokemija, fizika, psihologija, sociologija, antropologija, i jednu užu, koja se odnosi na ono što je svrstano isključivo u medicinu i njoj u prvom redu pripada. U ovu drugu, za medicinu svojstvenu podlogu književnog znanstvenog jezika pripada medicinsko nazivlje. Takva podjela potrebna je samo utoliko što su tvorci medicinskog nazivlja u prvom redu liječnici, dok su tvorci znanstvenog nazivlja u znanostima s kojima je medicina povezana, i drugi učenjaci, iako često baš liječnici i u tome imaju prvenstvo jer su pojedina zbivanja i pojedine pojave koje promatraju usporedne i zajedničke, a često se najprije u medicini primjećuju ili istražuju. Dakako da je i u toj široj podlozi znanstvenoga nazivlja, kojim se također služe liječnici, potrebno usklađivanje po načelu jednoznačnosti, tako da u srodnim strukama nazivi za iste pojmove ne budu različiti. Kada, dakle, govorimo o medicinskom jeziku, onda se to može odnositi samo na medicinsko nazivlje i izražavanje, tj. umijeće upotrebe medicinskih jezičnih podataka u usmenom i pismenom priopćavanju. Prema tome se ne radi o općenito posebnom jeziku, već o književnom znanstvenom jeziku koji je usklađen s općom jezičnom normom i prirodom, pri čemu je posebno samo medicinskog nazivlje.

Nema točnosti u izražavanju bez uzorne normativnosti kao uvjeta da se otkloni dvoznačnost ili čak nerazumljivost sadržaja o kojemu se piše ili govori. Ne primjenjuje li se ujednačenost u nazivlju, nastaju nesporazumi i zbrka, otežava se razumijevanje pisane obavijesti i uzrokuje nepotrebna vremenska različitost znanstvenoga jezika u medicini.

⁴ a) J. Arambašin: Liječnički rječnik, Split, 1912, - b) I. Dežman: Rječnik liječničkog nazivlja, Zagreb, 1868, - c) L. Glück: Medicinska narodna terminologija u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1898, - d) M. Nemičić: Medicinski rječnik, Zagreb, 1913, - e) B. Peričić: Medicinski rječnik njemačkoga i hrvatskoga jezika, Zadar, 1906, - f) B. Šulek: Rječnik znanstvenoga nazivlja hrvatsko-njemačko-talijanski, I-II, Zagreb, 1874-1875.

⁵ Liječnički vjesnik, Zagreb, 1938-1941.

Neki svoju nebrigu za jezik opravdavaju tobožnjim jezičnim razvojem. Ne trude se da upoznaju ono što već imamo naslijeđeno iz narodnoga govora i pisanih umotvorina te uvlače u jezik nazivne nagrde, ili nepotrebne istoznačne nazive, a posljedica je toga nesređenost i nesustavnost nazivlja. Ako se takav nesklad ne zamjećuje ili prešućuje i pođnosi, on zauzima mjesto kao korov među plemenitim usjevom, i s vremenom raniji dobri nazivi postaju nerazumljivi ili »zastarjeli«. Ne radi se tu, dakle, o razvoju u jeziku, već o njegovu »razboju«, kako je to dobro rekao Stanislav Šimić.⁶

Ne može se općenito smatrati da su nazivi od prije pedesetak godina zastarjeli. Zar zato što se neki ne žele potruditi da ih nađu ili ne odluče da ih upotrijebe? Takve su zablude posljedica nepotpune jezične kulture, nepodnošljive su i potiču svjesnu djelatnost protiv njih.

Obilje medicinskog nazivlja koje je sakupljeno ili upotrijebljeno u stručnim djelima, nepoznato je mnogim zdravstvenim stručnjacima i dijelom zastaruje zbog neupotrebe. Posljedica je toga da pojedini pisci upotrebljavaju za iste pojmove različite nazive ili uvode nove. Nije rijetko da isti pisac upotrebljava više naziva za isti pojam. Zbog nepoznavanja već izgrađenog hrvatskog medicinskog nazivlja pojedini stručni pisci sve više zanemaruju i pronalaženje svog jezičnog izraza i prenose izraze iz stranih jezika i onda kada to nije potrebno. Veoma se često takvi nazivi tvore nesustavno i neznanstveno. Višestruke istoznačnice, nesustavnost, neprirrodnost u jezičnom izražavanju imaju za posljedicu da nastaje poseban podjezik, odnosno više podjezika u medicini koji postoje usporedno i koje mi liječnici razumijemo jer smo u stalnom dodiru među sobom, ali koji nisu usklađeni s općim književnim jezikom. To nisu samo razlike u posebnostima i svojstvenostima vlastitog stila, što je stvaralačko umijeće unutar jezične norme.

Međutim, tvorenje i upotrebljavanje obilja istoznačnica nije posljedica samo nesustavne tvorbe hrvatskih naziva nego i nesustavnosti i istoznačnica u latinskim i grčkim riječima medicinskog nazivlja. Za mnoge pojmove postoji izvorna latinska riječ i polatinjena grčka riječ, a katkad i više tih riječi. Svi su ti medicinski podjezici, da ih tako nazovem, izvan znanstvene norme; često se u upotrebi miješaju i isprepleću, a posljedice su toga nered u nazivlju, stilska nejasnoća i udaljavanje od književnog jezika. Kao krajnost takve neizgrađenosti u jeziku opaža se u pojedinih člankopisaca pojava da se služe samo hrvatskim pomoćnim glagolima, prijedlozima i zamjenicama, a inače upotrebljavaju nazive i riječi stranoga porijekla.

Takve se pojave nikako ne mogu smatrati jezičnim razvojem, a pogotovu ne stoga što jezik u medicini treba da bude znanstveni jezik s nazivima koji

⁶ »O razvitku živoga govoriti je kad se ono zbilja razvija po svojoj prirodi. Postupa li se s jezikom neprirodno i protuprirodno, iznakazi se: postaje duhovna grdobština... Jezik jednoga naroda je sav onaj koji mu je sredstvo za sporazumijevanje i onaj njegovih umotvorina što se sačuvao usmenom predajom, pa i onaj mu književni najstariji i najnoviji.« (Stanislav Šimić: Jezik i pjesnik, Zagreb, 1955, str. 15. i 26.)

imaju točno određeno značenje. To je, zapravo, pomodni podjezik, koji je nastao i nastaje pod utjecajem strane literature, bez misaona napora pojedinca da se izrazi riječima svoga jezika i bez nastojanja da pronade nazive i izraze koji u hrvatskoj medicinskoj literaturi već postoje za te pojmove.

Taj misaoni nemar glavni je uzrok mnoštvu nepotrebnih tuđica. Tuđice pak otuđuju duh, i tako nastaje začarano kolo: tko manje poznaje svoj jezik, više upotrebljava tuđice; upotrebljavajući tuđice, sve se više otuđuje od svoga jezika; i, konačno, riječi vlastitog jezika postaju mu neobične jer se otuđio i jer se odvikao da ih upotrebljava. Preostane još samo mali broj riječi, pravo siromaštvo, bez podloge za jezično stvaralaštvo, tj. za pravu jezičnu izgradnju, jer istinita jezična izgradnja u znanosti može biti samo stvaralaštvo izraza i naziva za nove misli, nove znanstvene postavke i nove spoznaje.

Nije opravdana netrpeljivost i prosvjed u nekih kada se pokažu p r a v e p o j a v e j e z i č n e i z g r a d n j e, istinito stvaralaštvo u imenovanju novih misli, novih pojmova i tekovina ostvarivanjem svih oblikovnih i značenjskih mogućnosti u jezičnom sustavu ili davanje prednosti u tome riječima svoga jezika i zamjenjivanje neprikladnih naziva jezično opravdanim. Ako se kaže slaboumnost, slabovidnost, gušavost, ušljivost (*Pediculosis*), glistavost (*Ascariidosis*) i ikričavost (*Cisticercosis*), zašto se ne bi reklo i *trakavičavost* (*Taeniosos*)? Zar je riječ *trakavičavost* kakva jezična nepodoba? Ako je u svim ostalim navedenim riječima takva tvorba opravdana i potvrđena, zar se riječ *trakavičavost* u bilo čemu razlikuje od njih po tvorbenom obrascu i nije li usklađena s jezičnom prirodom? Ne izvire li iz jezične podloge u riječi *trakavica* i pridjevu *trakavičav*, analogno kao i ostali navedeni nazivi? Zar se smiju upotrebljavati samo one riječi koje su negdje zabilježene ili možda poznate samo nekome (iako su upotrijebljene i zabilježene)? Tko tako misli, taj ne priznaje istinitu jezičnu izgradnju i jezični razvoj. Šuti, tj. priznaje »jezičnu izgradnju« i »jezični razvoj« onda kada se s najmanje razmišljanja preoblikuje tuđica ili upotrijebi jezično neopravdan hrvatski naziv, kada se obično radi o jezičnoj nagrdi. Ili, zar se ne može reći *prèvirba* za fermentaciju, da se ukloni višeznačnost riječi vrenje? Ako imamo riječ *previrač*, odnosno *previrnik* za ferment (lat. *fermentum* = kvas, *fervēo*, *fervēre* = vreti) i glagol *previrati*,⁷ zar onda *previrba* nije prikladna i sustavna riječ za fermentaciju, tvorbeno potpuno usklađena s jezičnom prirodom, tj. građena takvim značljivim nastavkom koji joj daje i značenjsku razlikovnost i jezičnu opravdanost. Vrenje je fizička pojava koja nastaje kada se voda zagrije na 100°C, ili kada se koja druga tekućina zagrije do vrelišta. Kada pak kvasnice previru mošt u vino, razni mikrobi razgrađuju mliječni, groždani ili koji drugi slador,

⁷ J. Benešić: Hrvatsko-poljski rječnik, Zagreb, 1949.

onda je to bitno različito od vrenja vode; to je biokemijska pojava, a u jeziku imamo mogućnosti da to drugačije izrazimo i imenujemo.

Za usvajanje tuđih riječi posebno je važno pitanje njihove prilagodbe hrvatskom jeziku i tvorba izvedenica.

Latinske i grčke riječi većinom se mogu dobro prilagoditi hrvatskom jezičnom sustavu. Tako je, npr., potrebno radi razlikovnosti da od naziva bakterija imamo ne samo odnosni pridjev *bakterijski* (npr. bakterijski toksini, tj. toksini koji pripadaju bakterijama, koje one proizvode) nego i kvalitativni pridjev za općenit naziv onih bolesti kojima su bakterije uzročnici. Tu se, dakle, radi o kvalitativnoj razlici prema drugim bolestima čovjeka. U upotrebi je kvalitativni pridjev bakterijalan (od novolat. *bacterialis*, prema grč. *baktēria*), ali je moguće izravno od posuđene imenice načiniti kvalitativni pridjev samo hrvatskim nastavkom, tj. *bakteran* (bakterne bolesti), kao što, npr., imamo *periferan* (od periferija), *mizeran* (od mizerija).⁸ Moguć je od iste osnove i drugačiji oblik odnosnog pridjeva, tj. *bakterni* (bakterni toksini). Pri tome se u oba oblika pojavljuje pokraćivanje osnove odbacivanjem imeničkog završetka, što je česta pojava u hrvatskoj pridjevskoj tvorbi.⁸ Takvu tvorbu imamo i u drugim primjerima iz medicinskog i uopće znanstvenog jezika, npr. *autotrofan* i *heterotrofan* od autotrofija i heterotrofija (autotrofne i heterotrofne bakterije), *autonoman* od autonomija, *analogan* od analogija. Ima mnogo primjera u medicinskoj i drugoj znanstvenoj literaturi da se pridjevi od usvojenih stranih imenica tvore odbacivanjem imeničkog završetka ili samo padežnog nastavka i dodavanjem hrvatskog pridjevskog nastavka, a ne preuzimaju se preobličivanjem stranog pridjeva (pri čemu se ne može govoriti o tvorbi). Evo još nekoliko pridjeva: *alkalan* (alkalija), *homologan* (homologija), *katatoni* (katatonija; npr. katatoni sindrom), *tahikardan* (tahikardija), *funkcijski* i *funkcioni* (funkcija), *aglutinacijski* i *aglutinacioni* (aglutinacija), *konstitucijski* i *konstitucionni* (konstitucija), *transfuzijski* i *transfuzioni* (transfuzija), *transmisijski* i *transmisionni* (transmisija). Gdje je takva tvorba izvediva, treba joj dati prednost.

Kada se raspravlja o pitanju norme u hrvatskom medicinskom nazivlju, potrebno je imati jasno gledište o riječima stranoga porijekla. Nema nijednog jezika na svijetu koji nije više ili manje prožet riječima drugih jezika. Pogotovu ne može biti bez njih znanstveni jezik, a naročito medicinsko nazivlje, koje je u evropskoj medicini nastajalo na osnovama grčkog i latinskog jezika. Neprestan razvitak bioloških znanosti, kojima pripada medicina, kao i drugih znanosti, donosi sa sobom neprestano nove pojmove i nove nazive koji su opet porijeklom iz latinskog i grčkog jezika. Znanstveno se obavještavanje ne može zamisliti bez riječi stranog porijekla

⁸ S. Babić: Sufiksalna tvorba pridjeva u suvremenom hrvatskom ili srpskom jeziku, Rad JAZU, 344, Zagreb, 1966, str. 88.

zastupljenih u razmjerno velikom broju. Međutim, kada se raspravlja o tuđicama, treba razlikovati riječi stranog porijekla koje su znanstveni nazivi i one koje imaju samo opisnu i stilsku funkciju. Posve je razumljivo da su riječi stranog porijekla koje imaju samo opisnu i stilsku funkciju najčešće nepotrebne i da je umjesto njih umjesnije upotrijebiti domaće riječi. Kada se pak radi o znanstvenim nazivima, onda nije uvijek moguće zamijeniti stranu riječ hrvatskom, a često su takvi nazivi i međunarodni. Krajnost u izbjegavanju upotrebe stranih riječi bila bi i na štetu rječničkog blaga, što bi dovelo do osiromašenja izraznih mogućnosti. Međutim, pri normiranju je u prvom redu važno razmotriti kako se strana riječ uklapa u hrvatski jezični sustav, i pri tome treba dati prednost onoj stranoj riječi koja se u taj sustav bolje uklapa, i njezine izvedenice svjesno oblikovati po hrvatskoj jezičnoj sustavnosti. Takvo načelo, koje također zastupaju lingvisti,⁹ ne znači nasumce odustajati od upotrebe stranih riječi, već im dati pravo mjesto i određen oblik, jer se često upotrebljavaju oblične dvostrukosti i trostrukosti.

Razmotrimo, kao prvi primjer, naziv *imunost*; s istim značenjem u upotrebi je još i oblik *imunitet* (prema lat. *immunitas*, njem. *Immunität*). Koliko mi je poznato, za tu riječ nemamo prikladne i istoznačne hrvatske riječi, ili takva riječ bar još nije pronađena. Naša riječ zaštićenost ima preširoko značenje i može se upotrebljavati više u stilskoj funkciji i samo u opisnim, višechlanim izrazima (zaštićenost protiv zarazne bolesti). Kako je u prvom redu bio preuzet kvalitativni pridjev *imun* (lat. *immunis*), od njega treba tvoriti druge izvedenice, tj. odnosne pridjeve *imuni* i *imunski*, imenicu *imunost* – kojoj, dakle, treba dati prednost pred imenicom *imunitet* – a od imenice *imunost* pridjev *imunosni* (npr. *imunosno stanje*). Tako treba dati prednost i drugim sličnim pridjevima i imenicama, npr. *sterilan*, *sterilnost*, *sterilnosni* (koji se odnosi na *sterilnost*) itd.

Drugi se primjer odnosi na takve riječi koje se dadu potpuno zamijeniti hrvatskim riječima, iako imaju i strane istoznačnice. Od glagola *zaraziti* i *raskužiti* nastali su nazivi *zaraza* i *raskužba*, zatim više izvedenica: *zarazan*, *zarazni*, *zaraznost*, *zaraženost*, *zaražljiv* (koji se može *zaraziti*), *zaražljivost*; *raskužan*, *raskužni*, *raskužnica*, *raskužnik*, a govori se i *raskužitelj*. Istoznačnice stranog porijekla su *infekcija* i *dezinfekcija* i njihove izvedenice. Iako se pri normiranju ne bi trebalo odreći takvih stranih riječi, koje su po svojoj upotrebi svjetske, ipak ne bi bilo opravdano ni davati im prednost.

Konačno, postoje takvi medicinski nazivi koji se upotrebljavaju samo u hrvatskom obliku. Tako se ne upotrebljava strana riječ za *bolest* (lat. *morbus*, grč. *páthos*), osim u složenim nazivima i nekim izvedenicama, a isto tako ni strana riječ za *zaraznu bolest* zvanu *kuga* (lat. *pestis*). To se većinom odnosi na takve nazive koji su kao riječi u općoj upotrebi, tj. koji su preuzeti u medi-

⁹ S. Babić: Uklanjanje hrvatsko-srpskih jezičnih razlika, *II*, 1963/64, 65–71.

einsko nazivlje iz narodnoga govora. Radi jedinstvenosti sustava trebalo bi i u izvedenicama dati prednost hrvatskim riječima kao što su npr. ove: *pobol* (morbidityet), *pomor* (mortalitet), *smrtnost* (letalitet), *porod* (natalitet kao statistički pokazatelj; drugo je *porodaj*, lat. *partus*). Iako riječ porod ima i neka druga značenja (ono što se od koga porodilo, tj. sinovi i kćeri, unuci, praunuci itd., dakle, porodica, pokoljenje), ipak se u demografskom smislu može zadržati ovo već uobičajeno značenje jer nikad neće biti nejasnoće kad se, npr., kaže da je porod u Hrvatskoj godine 1962. iznosio 17.3 na tisuću žitelja ili jednostavno napiše 17,3‰.

Svakako da posao normiranja u nazivlju, u odnosu na strane riječi, nije lak ni jednostavno provediv, nego je potrebno točno opisati i razmotriti postojeći stil u medicinskoj literaturi, detaljno obraditi njegovu strukturnu svojevrsnost, pa tek onda pristupiti propisivanju uputnika o tome gdje bi bilo opravdanije izostaviti stranu riječ, a gdje bi, naprotiv, njezino prihvatanje bilo u načelu opravdano. Također je potrebno proučiti načine tvorbe i preobličivanja usvojenih i preuzetih tuđica i na osnovi takve prouke izraditi uputnik s posve određenim pravilima.

Pitanje normiranja u medicinskom nazivlju u odnosu na tzv. popularni ili pučki stil nije nipošto posebno, ali je potrebno posebno se osvrnuti na nj. Ne može biti nikakve dvojnosti u nazivlju kada se radi npr. o zdravstvenoodgojnoj djelatnosti sa svrhom unapređivanja zdravlja pojedinca ili zajednice. U pokušaju pristupačnijeg tumačenja nekog zdravstvenog pitanja, bilo u govoru ili u pismenom priopćavanju, govornik ili pisac katkad se služi i nazivima narodne medicinske terminologije, kako ju je nazvao Loknar raspravljajući o tome.³¹ Često takvi nazivi nisu znanstveno, a ni jezično opravdani. U medicinskim člancima koji su namijenjeni puku ne može se upotrebljavati posebno pučko medicinsko nazivlje. U pisanim člancima, a i u predavanjima u smislu zdravstvenoodgojne djelatnosti treba upotrebljavati stručno, tj. znanstveno medicinsko nazivlje s jedinstvenim i stalnim nazivima, kako se to zahtijeva i u književnom jeziku, što posve opravdano ističe Loknar.³¹ Pri sredenom i jedinstvenom, jednoznačnom hrvatskom medicinskom nazivlju ne može biti dvojnosti u smislu pučkom i znanstvenom jer one narodne riječi koje su u suglasnosti s medicinskom znanosti treba usvojiti u stručnom medicinskom nazivlju.

Sustav u nazivlju znači da se iz nekog osnovnog naziva izvode i drugi nazivi koji su s onim što osnovni naziv znači u nekoj vezi (npr. anatomske, funkcijske). Što znači sustav u medicinskom nazivlju, odnosno nesustavnost, iscrpno je prikazao Loknar na primjerima naziva hrptenica, kralješnica, kičma i kičmeni stup, kao i zbrku koja je nastala iz već gotovo izgrađena sustava naziva hrptenica uvođenjem drugih istoznačnih naziva. Ako za naziv *vertebra* imamo naziv *kralješak*, onda drugi nazivi u tom sustavu gla-

se: vertebrata – *kralješnjaci*, columna vertebralis – *kralješnica*, canalis vertebralis – *kralješćani kanal*, medulla spinalis – *moždina (kralješnična)*, canalis centralis medullae spinalis – *moždinski kanal*, nervi spinales – *moždinski živci* (nervi capitales su *moždani živci*). Odabiranje i sustavno usklađivanje već usvojenih ili pak samo zabilježenih naziva važan je zadatak pri normiranju hrvatskog medicinskog nazivlja. Pri odabiranju opravdanih i prikladnijih naziva one druge treba ili ukloniti ili im dati novo značenje u istom ili nekom drugom sustavu ili nazivlju.¹⁰

Iako za medicinsko nazivlje treba da vrijede opći kriteriji za normiranje u jeziku, kako su ih obradili Babić⁹ i Finka,² ono ipak ima neke svojevrsnosti. Svakako da je najodlučniji kriterij jezične opravdanosti i zatim mogućnosti izvodljivosti. To su dva osnovna kriterija i pri njihovoj primjeni potrebna je pomoć jezikoslovca. Mogućnost izvodljivosti, iako nije odlučan uvjet, osigurava izbor sustavno prilagođenih riječi, što pripada bitnim značajkama normiranog jezika. Prostorna raširenost, što je daljnji kriterij pri normiranju, ali ne i uvjet kojim se osigurava demokratski izbor jezičnih podataka, u medicinskom nazivlju može doći u obzir samo u riječi koje se uzimaju iz narodnog govora. Govorna čestota, tj. upotrebnost primjena nekog naziva, može biti od značenja samo onda kada se radi o izboru između istoznačnica koje su jezično opravdane i imaju podjednaku mogućnost izvodljivosti.

Uzmimo kao primjer pitanje hrvatskog naziva za gingivu, koji treba odabrati između više istoznačnica, tj. između naziva *zuberina*, *ozubina*, *zubno meso* i *dēsni*. Treća istoznačnica (koja to, zapravo, i nije jer se riječi sile da znače ono što same po sebi ne znače) kao dvočlani izraz jest prijevod njemačkog naziva (*Zahnfleisch*). Kao znanstveno neopravdana ne može se prihvatiti, jer, niti se ovdje radi o mesu niti je ono zubno; ni prva ni druga riječ ni obdviije u sintagmi ne označuju ispravno usnu sluznicu oko zubišta (*processus alveolaris*) i zubnog vrata (*collum dentis*). Naziv *ozubina*, koji zagovara Kallay,^{3b} potvrđena je izvedenica, a navode je Bakotić (prema Kallayu) i Benešić.⁷ Naziv *zuberina* zabilježen je u nekoliko rječnika,¹¹ upotrebljavaju ga i pojedini medicinski pisci, npr. Hercog,¹² a budući da je to riječ iz narodnoga govora, ima svoju prostornu raširenost i govornu čestotu (u sjevernim predjelima Hrvatske) kao i riječ *dēsni* (u južnim predjelima). Moguće su još dvije izvedenice: *ozubnica* i *ozubnina*, načinjene po tvorbenom obrascu kao i riječi *okosnica* i *okućnica*, odnosno *okrajnina*. Nema dvojbe da se iz obilja izvedenica koje su moguće od riječi *zub*, može sastaviti dobar sustav hrvatskih naziva za određenu anatomsku cjelinu u usnoj šupljini.

¹⁰ V. Loknar: *Kralješnica ili kičma u medicinskom nazivlju*, *Jezik*, 13, 1965/66, 50–54.

¹¹ F. Iveković i I. Broz: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 1901. – J. Filipović: *Džepni rječnik njemačkoga i hrvatskoga jezika*, II (hrvatsko-njemački dio), Zagreb, 1910. – V. Kušar: *Narodno blago*, sv. V, Split, – M. Nemičić: *Medicinski rječnik*, III izd., Zagreb, 1913.

¹² I. Hercog, *Lij. vjes.*, 71, 1949, 316.

Kao što se iz ovoga prikaza može zaključiti, u normiranju hrvatskog medicinskog nazivlja, iako je to složen posao, nema razloga sumnji o njegovoj rješivosti; naprotiv, kulturna je i znanstvena potreba da se ono na osnovi određenih kriterija riješi i ustali, oslobodi nepotrebnih stranih nanosa i da se njegov daljnji razvitak usklađuje s jezičnom prirodom i znanstvenim potrebama.

Da bi se mogle ostvariti mogućnosti strojnog prevođenja, potrebno je da imamo i normirano hrvatsko medicinsko nazivlje. U prilikama suvremene razmjene znanstvene misli i znanstvenih tekovina strojno prevođenje omogućuje neusporedivo bržu razmjenu obavijesti i ono je zahtjev načina života i vremena u kojem živimo.

Nema sumnje da je normiranje hrvatskog medicinskog nazivlja znanstveni rad, pa ga treba uvrstiti među stručne zadatke Liječničkog zbora. Taj bi posao mogla uspješno vršiti posebna organizaciona jedinica u Liječničkom zboru, Savjetništvo za hrvatsko medicinsko nazivlje i stručno prevođenje, zajedno s Komisijom za izradbu medicinskih terminoloških rječnika pri Hrvatskom republičkom odboru za izradbu terminoloških rječnika.

PRISTUP ANALIZI SLOŽENE REČENICE

Zlata Derossi

U našim srednjoškolskim gramatikama obično se rečenice s obzirom na svoju konstrukciju (ili s obzirom na to »koliko je misli u njima izraženo«) dijele na proste i složene. Težak kaže: »Često se dvije rečenice radi jače međusobne povezanosti slažu u veću rečeničnu cjelinu koja se zove složena rečenica«,¹ a Brabec – Hraste – Živković: »Složena rečenica složena je od dviju ili više prostih rečenica.«² Međutim, ako pođemo sa stanovišta da je osnovno mjerilo za prepoznavanje rečenica razumijevanje,³ onda termin prosta i složena rečenica postaje suvišan. U rečenici *Ako ne vratiš knjigu u knjižnicu, platit ćeš globu* formalno, gramatički imamo dvije misli, ali rečenica *platit ćeš globu* ima drugi smisao nego rečenica *Platit ćeš globu ako ne vratiš knjigu u knjižnicu*, a rečenica *ako ne vratiš knjigu u knjižnicu* ima, doduše, i subjekt i predikat, ali bez rečenice uz koju se veže nema smisla, nije dovršena. Ali, kao što zavisna rečenica ne može biti bez glavne, tako i glavna na neki način zavisi o zavisnoj. Promatramo li tako spomenutu rečenicu, u njoj je samo jedna izjava o subjektu, samo jedno priopćenje, samo jedna misao. Kao što u rečenici ne postoji subjekt sam za sebe, ni predikat sam za sebe, nego su u

¹ Težak-Babić: Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika, Zagreb, 1966.

² Brabec-Hraste-Živković: Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb, 1958.

³ Sreten Živković: Uvod u opću lingvistiku, Zagreb, 1958.